

FuG arbetar för ökad tillgänglighet till HIV-läkemedel i Uganda

I Uganda erbjuds antiretrovirala bromsmediciner gratis på sjukhusen. Stora avstånd och dyra transporter gör dock att många som bor ute i byarna inte har möjlighet att hämta ut dem. Farmaceuter utan Gränser arbetar för att öka tillgängligheten till dessa läkemedel ute på landsbygden och med att bygga ett nätverk av stödpersoner för att säkerställa följsamhet. Maria Swartling, apotekare från FuG, är nyss hemkommen efter avslutat uppdrag i Uganda.

Det är mitt på dagen och solen står högt över byn Mpumudde i södra Uganda. Silvia, 32 år, har ett hus på den gård som ägs av hennes makes familj. Huset är byggt av gräs och lera och har ett gräsbeklätt tak. På den välstädade gården går två katter omkring bland de odlade börnorna, grönsakerna och bananträden. Ett papayaträd som Silvia nyligen planterat står en bit längre bort.

Idag tar Silvia emot mig i svärföräldrarnas hus för att berätta om sin livssituation. Hon testades positiv för HIV 2007 och kort därefter blev hon sjuk. På en HIV-klinik i Lyantonde fick hon starta antiretroviral behandling. Hon berättar att hon drabbades av biverkningar som var så besvärliga att hon på eget initiativ avslutade behandlingen. ”Medicinerna skulle göra mig frisk, sa man. Men istället kände jag mig bara sjukare än innan”, förklarar hon.

Bredvid henne i soffan sitter John, en lantbrukare i 50-årsåldern som sedan ett par år tillbaka jobbar som volontär för den lokala organisationen Rakai Community Based AIDS Organisation (RACOB AO). Han hörde talas om Silvia och hennes situation och besökte henne för att informera om att det finns alternativa läkemedel och möjligheter att byta behandling om man drabbats av biverkningar. ”Det John berättade för mig gav mig hopp”, säger hon. Tack vare hans stöd gick Silvia tillbaka till kliniken där hon fick en ny kombination av läkemedel och står än idag på en effektiv behandling.

Volontärer som stödpersoner

John är en av 60 volontärer som under året utbildas som stödpersoner till människor som behandlas med antiretrovirala läkemedel. Denna utbildning arrangeras av FuG och RACOB AO i en satsning för att öka följsamhet till antiretroviral behandling. Vanligtvis har varje stödperson ca 4-7 personer som de regelbundet besöker. John behandlas själv med bromsmediciner och kan på ett bra sätt sätta sig in i de problem som beskrivs för honom. Han kan också dela med sig av egna erfarenheter av hur det är att behandlas med dessa läkemedel. ”Eftersom jag har upplevt biverkningarna själv, kan jag ge bra råd”, säger John.

Utöver att hjälpa till med följsamhet till behandlingen och informera om effekter och biverkningar ger han också stöd och hjälp kring olika inkomstgenererande aktiviteter. Han har genom utbildningen lärt sig om nutrition och vilken mat man som HIV-infekterad behöver för att hålla sig frisk. Han lär ut tekniker för att odla näringsrika bönor, papaya och andra grödor som kan användas som mat till familjen eller säljas på marknaden. Genom att besöka Silvia och de andra en gång per vecka har han blivit ett viktigt stöd i deras liv.

John tillsammans med sin hustru

Stora avstånd ett problem

Antiretrovirala läkemedel tillhandahålls gratis till befolkningen via det ugandiska statliga hälsosystemet tack vare donationer från stora globala aktörer. Tillgången till läkemedel är god i de större städerna men till följd av ett dåligt utbyggt hälsosystem utanför städerna når behandlingen inte hela befolkningen. Lyantonde ligger i södra Uganda, i ett distrikt som är stort till ytan och avståndet till sjukhuset och HIV-kliniken i Lyantonde är alldeles för långt för många. Det finns hälsocentraler ute i byarna men personalen är inte utbildad för att hantera bromsmediciner. Därför har man ännu inte kunnat tillhandahålla läkemedlen där.

Silvia och många andra vittnar om samma sak: ett av de absolut största problemen med antiretroviral behandling är avståndet till sjukhuset. Transporten dit en gång per månad kan ofta vara orsak till att man inte har råd att fortsätta sin behandling. För Silvia, som lever på vad hon kan odla på gården, är de sex

dollar som det kostar att ta sig till och från Lyantonde med buss en enorm utgift. Det motsvarar 40 kg majs eller två kycklingar, som bättre hade kunnat användas för det egna hushållet då tillgången till mat är det andra stora problemet för människor här. Ibland får hon hjälp av John eller någon släkting som kan hämta läkemedlen åt henne när hon själv inte har råd att åka.

Antiretroviral behandling kräver 95% följsamhet för att inte riskera att resistens uppstår. Det innebär att man på en månads behandling där man tar medicinerna två gånger dagligen bara får missa tablettarna tre gånger, något som i sig är mycket svårt uppfylla. Utöver det tillkommer vikten av att varje månad hämta nya läkemedel så att man inte tar behandlingsuppehåll. Problemet med stora avstånd och svårigheter med transporter medför stor risk för misslyckad behandling och utveckling av resistens mot läkemedlen.

Utbildning av hälsopersonal

FuG och samarbetspartnern RACOB AO har under året genomfört en plan att tillsammans med de lokala hälsomyndigheterna utbilda personal från hälsocentraler ute i byarna, vilket möjliggör att behandling kan skötas på närmare håll. I oktober ledde därför jag som representant från FuG tillsammans med två läkare från Uganda en fem dagar lång workshop om antiretroviral behandling. Tretton hälsoarbetare genomförde utbildningen. Florence, en sjuksköterska på Mpumudde hälsocentral är glad över möjligheten. ”Nu kommer jag inte att behöva hänvisa patienter till Lyantonde när jag vet att många av dem aldrig kommer ha möjlighet att resa dit”, säger hon.

Hälsoarbetare under utbildning

I ett möte med den myndighetsperson som ansvarar för Lyantondes sjukvård lovade han att distribution av antiretrovirala läkemedel till hälsocentralerna ska påbörjas redan i slutet av 2010. Tillsammans med de 60 stödpersoner som FuG och RACOB AO har utbildat läggs nu grunden för en ökad tillgång av antiretrovirala läkemedel samt en rationell användning av dessa.

FuG fortsätter arbetet

Detta gemensamma initiativ i samarbete med hälsomyndigheterna är på många sätt banbrytande. ”Jag känner inte till många ställen i Uganda där antiretroviral behandling verkligen finns tillgänglig på lägre hälsocentraler i myndigheternas egen regi”, säger Haq Makumbi från RACOB AO. RACOB AO kommer under året att fortsätta följa utvecklingen för att säkerställa att läkemedlen verkligen levereras som utlovat.

Syster Florence tillsammans med personal från RACOB AO utanför Mpumudde hälsocentral

För att detta ska bli en hel framgångssaga krävs att vi fortsätter arbetet. FuG arbetar nu tillsammans med RACOB AO och de lokala myndigheterna med att ta fram en plan för hur detta arbete ska kunna fortgå, koordineras och effektiviseras.

FuG har spelat och spelar fortfarande en viktig roll i arbetet med att förbättra livsvillkoren för människor som drabbats av HIV, för att göra antiretroviral behandling tillgänglig för alla i Lyantonde med omnejd och för att säkerställa rätt läkemedelsanvändning och hantering. Det finns mycket kvar att göra men det är lätt att se vilken påverkan arbetet redan har haft och vilken betydelse det har för personer som Silvia och John.

Text och foto: Maria Swartling

Sammanfattning av FuGs arbete i Uganda

- 2006:** Kontakt etableras med samarbetspartnern RACOB AO
- 2007:** Apotekarna Ola Nordkvist och Lena Idman genomför en utbildning om antiretrovirala läkemedel riktad till personal från RACOB AO och HIV-kliniken, en så kallad ”training of trainers”.
- 2008:** Elin Larsson från FuG besöker RACOB AO för uppföljning av tidigare projekt. FuG och RACOB AO genomför en utbildning av 60 volontärer för att öka kunskap om HIV och AIDS bland befolkningen. Projektet delfinansieras av Forum Syd.
- 2009:** FuGs ordförande Sten Olsson besöker RACOB AO och deltar i planering för nästa samarbetsprojekt.
- 2010:** FuG och RACOB AO genomför utbildning av 60 stödpersoner och 13 hälsoarbetare för att öka tillgänglighet till antiretrovirala läkemedel samt öka följsamhet. Maria Swartling från FuG deltar i utbildningen av hälsoarbetare, genomför en uppföljning av tidigare projekt samt deltar i planering inför kommande. Projektet delfinansieras av Forum Syd.